

Istraživanje i čuvanje hrvatske spomeničke baštine i „inducirana malodušnost“

Goss, Vladimir Peter

Source / Izvornik: **Zbornik II. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, 2007, 411 - 412**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:254:493389>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-27**

Repository / Repozitorij:

[PODEST - Institute of Art History Repository](#)

Istraživanje i čuvanje hrvatske spomeničke baštine i »inducirana malodušnost«

Naslov ovog kratkog osvrtu jasno govori o čemu je riječ – kako proširiti i produbiti znanje i poboljšati zaštitu hrvatske spomeničke baštine. Pri tome povjesničari umjetnosti ne mogu uspješno djelovati sami jer se željeni rezultati postižu tek suradnjom stručnjaka iz srodnih disciplina, tzv. opće povijesti, arheologije i etnologije, itd.

Pred 37 godina otišao sam iz Jugoslavije i ovako sam zamišljao povratak u nekoj sretnijoj, demokratskoj budućnosti: kad se vratim, zagrebačka će katedrala biti iskopana. Isto tako Bijela, Rudina, Topusko, spomenici Iloka. Kako sam dolazio u posjete tijekom osamdesetih, profesor Drago Miletić vodio me je na Medvedgrad i imao sam prilike vidjeti kako jedan spomenik svjetske klase izronjava iz hrpe kamenja i šikare pune zmija. Ponadao sam se da će tijekom sljedećeg desetljeća barem dvadesetak hrvatskih burgova krenuti istim smjerom – Samobor, Ružica, Zrin, Korođ. Netko će napisati doktorat o splitskom zvoniku, o zidinama Iloka, Radovanovi će suradnici imati svoje monografije... Mnogo je učinjeno, nema sumnje, kako u istraživanju tako u zaštiti, osobito zadnjih petnaestak godina, no jako malo s moje »liste želja«.

Zašto Hrvati, koji inače u načelu jako vole galamiti o svojoj povijesti, tako malo haju za materijalne svjedoke te povijesti? Posudio bih od akademika Ježića koncept koji je iznio pred dvije godine u sekciji Humanistike na Prvom Kongresu hrvatskih znanstvenika iz domovine i svijeta – »Inducirana malodušnost«.¹ Sve što je hrvatsko ne valja, zastarjelo je, provincijalno, reakcionarno, rustično, zakašnjelo. Nije vrijedno spomena. Ta malodušnost tako je duboko usađena da je više ni ne prepoznamo kao induciranu, već je prihvaćamo kao doživljaj vlastite »naprednosti«. Pred nekoliko desetljeća pojavila se je i sustavna znanstvena teorija o provincijalnom, itd., karakteru hrvatske umjetnosti, koja je u okviru inducirane malodušnosti od Franje Josipa do Josipa Broza nastojala spasiti hrvatsku umjetnost prikazujući njezinu »čednost« i »slobodu stvaranja u perifernoj sredini« koje bi nas iskupile pred ostatkom čovječanstva.² Ovo nije mjesto za sustavno razračunavanje s takvim razmišljanjima koja su u danom trenutku bila čak i razumljiva – s njima se je već i onda dobro razračunao prof. Milan Prelog.³ U Europi bez granica, kakva je danas, i kakva je bila u velikim segmentima svoje povijesti, jasno se može prepoznati jedinstveni

»provincijalni izraz« recimo ruralne romanike od Frizije do Poljske, od Skandinavije do Transilvanije; s druge strane, u »velikom svijetu« ne postoje dvije velike srednjovjekovne lunete koje bi bile iste ili čak slične, a po malo prije navedenoj logici sjeverna luneta Kraljevskog portala u Chartresu bila bi krunski primjer »slobode periferne umjetnosti« sa svojim jedinstvenim ciklusom sedam slobodnih umjetnosti! U Hrvatskoj se itekako stvaralo po međunarodnim kanonima kad su se našli zainteresirani naručitelji s dubokim džepom, od hrvatskih župana i kraljeva, preko Arpadovića i Anžvinaca, od kralja Kolomana do hercega Kolomana, od Jelene do Elizabete Kotromanić, od Kurjakovića do Gorjanskih, od nadbiskupa i biskupa Bernarda, Treguana, Stjepana II Babonića, do Strossmayera, od starih gradskih komuna u trenucima prosperiteta do zvjezdanih trenutaka secesije i moderne. A kad se ratovalo i robovalo, da, šutjele su muze. No sjetimo se »Hrvata i Karolinga« i »Renesanse u Hrvatskoj«! Na velikoj izložbi koja je u ožujku 2006. otvorena u Budimpešti, »Sigismundus rex et imperator«, o još jednoj europskoj sudbini koja je krojila i naše sudbine, izložen je uz ostalo i sićušni anđelčić s harfom iz riznice katedrale. Piše: Zagreb ili Buda! Ono Buda me uopće ne smeta. To je priznanje da Zagreb može isto što i kraljevski dvor!⁴ Konačno od Drave do Zagreba na dobrom konju je nekih četiri sata jahanja!

Ne želim prijeći u drugu krajnost, u brojanje poena. Prof. Vladimir Bedenko jako je lijepo ustvrdio na jednoj promociji pred točno deset godina da su i malodušnost, tj. kompleks manje vrijednosti i busanje u prsa dva izraza istog provincijalizma i primitivizma. Hrvatska umjetnost nije ništa bolja ni lošija od drugih, no za razliku od drugih ona je nedovoljno poznata, nedovoljno istraжена i nedovoljno zaštićena. Zastrašujuće je što čovjek otkrije kad ode deset, dvadeset, trideset kilometara od Zagreba. Koliko toga ima, kako to sve prepoznati, istražiti. I ono najgore, koliko će toga još propasti, čak i šutke jer nije prepoznato, vrednovano i voljeno. Još uvijek se nitko nije detaljnije pozabavio fragmentima tzv. kralja i kraljice sa splitskog zvonika koje stvara majstor iz kapuanskog kruga cara Fridriha II, najvažnija romanička skulptura kontinentalne Hrvatske još uvijek sjedi u vlažnom podrumu u Gornjoj Glogovnici br. 61. Po mom računu mi nemamo pojma o oko sedamdeset posto našeg spomeničkog teritorija.

Kucamo na vrata Europe, Europa manje deklarativno ali daleko pragmatičnije i surovije lupa na naša. Postoje predviđanja da bi za deset godina pučanstvo Hrvatske moglo iznositi 12 milijuna – 8 milijuna doseljenih sjevernjaka.⁵ Hrvatska još ima vrlo mnogo sasvim dobro očuvanog kulturnog i prirodnog pejzaža. Hoće li netko sagraditi neboder na Bijeloj stijeni? »Kondose« oko jezera na Mljetu, provaliti u one zadnje zaštićene enklave podsljemenskog prostora?

Da zaključim, moramo se osloboditi psiholoških barijera, malodušnosti inducirane ili bilo kakve druge, početi shvaćati što imamo, od Buvine do Diminića, od Peroja do Murtića, uhvatiti se ukoštac s najtežim i najzapuštenijim temama naše povijesti umjetnosti iako one možda ne djeluju »sigurno« kao teme magisterija ili doktorata. Zajedno s kolegama iz srodnih disciplina naš cilj treba biti prepoznavanje i očuvanje hrvatske spomeničke baštine i kulturnog pejzaža kao jedan od ključnih dugoročnih prioriteta nacionalne politike.

Bilješke

1
MISLAV JEŽIĆ, Uvod u raspravu – sažetak, i VLADIMIR PETER GOSS, Humanistika kao poluga razvoja, u: *Prvi Kongres hrvatskih znanstvenika iz domovine i inozemstva*, (ur.) Pavao Barišić, Zagreb, 2006., 465, 471-473.

2
LJUBO KARAMAN, *Problemi periferne umjetnosti*, Zagreb, 1963.; drugo izdanje, Zagreb, 2001.

3
RADOVAN IVANČEVIĆ, Prelogova kritika Karamanovih teza, u: Ljubo Karaman, *Problemi periferne umjetnosti*, Zagreb, 1963.; drugo izdanje, Zagreb, 2001., 181-185.

4
Sigismundus, rex et imperator, katalog izložbe, (ur.) Imre Takacs, Budimpešta, 2006., 642.

5
Predavanja Luisa Falcona (Barcelona) na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu u prosincu 2005.

Summary

Vladimir P. Goss

Investigation and Preservation of Croatian Monument Heritage and the Problem of »Induced Pessimism«

The aim of this session has been to consider some of the reasons for the yet insufficient investigation and protection of Croatian monument heritage and cultural landscape, perhaps defining some guidelines that would help improve this state of affairs. Therefore, we have asked our colleagues from the associate disciplines (political history, archaeology, ethnology) to expose their views on these issues, whereby we have also given the opportunity to various generations of art historians to express their ideas.

The working hypothesis of the organizers was that the problem was primarily psychological and that its basis was an »induced pessimism« (we owe this concept to Mislav Ježić, Member of Academy), i.e. the imposition of views that all that was Croatian was almost worthless, since it was backward, provincial, regressive or barely existing, therefore unworthy of scholarly efforts or conservation. There were even broad theories on the provincial, peripheral, and borderline character of Croatian art, while at the same time our greatest monuments had remained un-researched, undiscovered, or undocumented (the cathedral of Zagreb or the tower of Split cathedral). But Croatian art is hardly more »provincial« than any other art and, with the right patrons it was perfectly able to produce masterpieces of »cosmopolitan« spirit. After all, any work of art is »borderline« with respect to others. Certainly, this does not mean ending at the other extreme, for as Prof. V. Bedenko has rightly observed, the inferiority complex is expressed equally by despondence and by waving the flags. The above-mentioned theories were possible and even appropriate at the time of outspoken »induced pessimism,« since they sought to discover some sort of »specifica croatica« and a *raison d'être* for the very existence of »Croatian« art. In a Europe without borders, such as it was throughout large segments of its history, such opinions are a major obstacle to the recognition of what we have (Croatia is probably the unique case of a European country that still has around 70% of its »artistic territory« insufficiently documented), as well as to a precise assessment and preservation of our artistic heritage.